FISCALE ASPECTEN VAN DE VOORRAADWAARDERING

(ENIGE BESCHOUWINGEN NAAR AANLEIDING VAN DE VOORDRACHTEN GEHOUDEN OP DE BELASTINGCONSULENTENDAG 1958).

door D. A. M. Meeles

Het evolutionnaire karakter, dat kenmerkend is voor de ontwikkeling van het fiscale winstbegrip sinds de invoering van de Wet Belastingherziening 1950, heeft in het afgelopen jaar aanleiding gegeven tot enige bijeenkomsten, welke in fiscale kringen zeer de aandacht hebben getrokken. Op 25 januari 1958 wijdde de Vereniging voor Belastingwetenschap een vergadering aan de fiscaalrechtelijke toepassing van de vervangingswaardetheorie, terwijl de Nederlandse Federatie van Belastingconsulenten op 19 april 1958 haar Belastingconsulentendag geheel in het teken stelde van de fiscale aspecten van de voorraadwaardering.

De eerstgenoemde vergadering had tot doel meer inzicht te verschaffen in het probleem of en in hoeverre de huidige stand van de bedrijfseconomie, met name in Nederland, richtinggevend zou kunnen zijn ten aanzien van de belastingheffing op winsten. Dit is een wel zeer belangwekkend probleem, enerzijds omdat het ten grondslag ligt aan de richting in welke onze hoogste belastingrechter uiteindelijk de fiscale winstbepaling zal leiden, anderzijds omdat het voor zeer lange tijd bepalend kan zijn voor de inhoud, welke in de op stapel staande herziene wetgeving op het gebied van de inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting aan het fiscale winstbegrip zal worden gegeven.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat ook de Belastingconsulentendag op het punt van de fiscale winstbepaling een veel grotere betekenis had dan de enkele voorlichting omtrent hetgeen de jurisprudentie te dien aanzien reeds had tot stand gebracht. Nu het verslag van de vergadering, uitgegeven door de F.E.D., voor ons ligt is het mogelijk na te gaan hoe de beide inleiders en de vier tevoren uitgenodigde debaters deze betekenis hebben verstaan.

„Het fiscaal-economisch aspect van de voorraadwaardering" werd ingeleid door prof. dr A. I. Diepenhorst. Dat deze inleider zich in de hem ter beschikking staande tijd ten zeerste zou moeten beperken is wel duidelijk, indien men zich de facetten realiseert, welke het door hem te bespreken probleem kenmerken. Voor een goed begrip van het hiernavolgende lijkt het nuttig enkele van deze facetten vooraf te releveren.

De fiscale wetgeving hier te lande is steeds gebaseerd geweest op het z.g. gulden-is-guldenbeginsel. De fiscus houdt bij de winstbepaling in de bedrijven dus geen rekening met waardeverandering van de geldeenheid, noch met specifieke prijsfluctuaties. Op zich had dit algemeen geldende beginsel geen beletsel behoeven te vormen voor een bedrijfseconomisch verantwoorde *jaarwinst*bepaling, ware het niet, dat in de jaren 1941 tot en met 1949 voor de aktiva in de winstbepalende balans een minimum-waardering op historische kostprijs imperatief werd voorgeschreven, van welk voorschrift alleen ingeval van z.g. lagere bedrijfswaarde tijdelijk mocht worden afgeweken. Voorts kon de afschrijving op duurzame produktiemiddelen slechts plaats vinden op basis van de historische aanschaffingsprijs.

De Wet Belastingherziening 1950 heeft de Hoge Raad echter, zulks tegen de opvattingen van de Minister in, gelegenheid gegeven op enige punten de toepassing van moderne bedrijfseconomische inzichten bij de fiscale jaarwinstbepaling te sanctioneren. Door deze wet kwam n.l. het minimum-

waarderingsvoorschrift voor goederenvoorraden te vervallen en werd de bepaling van de fiscale jaarwinst op dit punt - met behoud van het gulden-is-guldenbeginsel - geheel overgelaten aan de normen van het z.g. „goed koopmansgebruik".

Zo kon o.m. de toepassing van het ijzeren-voorraadstelsel de goedkeuring van de Hoge Raad verwerven, zij het dat deze toepassing onderworpen werd aan zodanig stringente voorschriften, dat zeker nog niet gesproken kan worden van een fiscale winstbepaling op de goederenbeweging, welke aan alle bedrijfseconomisch te stellen eisen voldoet. Met name doel ik hier op het feit dat de Hoge Raad aan de stelseltoepassing de eis verbindt van technisch soortgelijke vervanging in plaats van te aanvaarden het beginsel van economisch adequate vervanging.

Met deze zeker nog niet bevredigende ontwikkeling is slechts een eerste stap gezet op de weg naar een verbeterd fiscaal winstbegrip. De volgende stappen, welke niet door de Hoge Raad doch door de wetgever moeten worden gezet, dienen zowel te betreffen de waardebepaling van de verbruikte werkeenheden van duurzame produktiemiddelen (welke nog steeds is gekoppeld aan de historische kostprijs) als het fiscale winstbegrip in het algemeen.

Niet alleen van bedrijfseconomische zijde, doch ook van fiscaaljuridische zijde [1]) wordt aandrang uitgeoefend op een verdergaande verbetering van het fiscale winstbegrip. Deze verbetering zou er ongetwijfeld komen, ware het niet, dat daartegen vele al dan niet gemotiveerde bezwaren te berde worden gebracht. Ter vergadering werden de meeste dezer bezwaren gereleveerd door mr dr E. Tekenbroek. Hierop kom ik nog nader terug.

In het verband van de inleiding van prof. Diepenhorst zou ik echter reeds thans willen noemen het meermalen geuite bezwaar, dat de bedrijfseconomie een winstbegrip zou huldigen, waarbij aan de subjectieve inzichten van de ondernemer bij de winstbepaling een belangrijke rol wordt toegekend. Dit zou het winstbegrip fiscaal oncontroleerbaar en daarmede onaanvaardbaar maken. De fiscus zal slechts een objectief winstbegrip als basis voor fiscale heffingen kunnen erkennen. Voorts zou de objectieve bepaling van de vervangingsprijzen ingeval van technische vooruitgang op moeilijkheden stuiten, hetgeen evenzeer een beletsel zou vormen voor fiscale toepassing van de vervangingswaardegedachte.

Voor hen, die de in de laatste jaren in de literatuur neergelegde opvattingen hebben gevolgd, is de achtergrond van deze bezwaren duidelijk. Het betreft hier een richting in de bedrijfseconomie, van welke men prof. dr J. L. Meij als de voornaamste representant kan beschouwen. Prof. dr J. L. Meij ontkent de uitkeerbaarheid van de winst, zoals deze volgens de „klassieke" vervangingswaardetheorie wordt berekend. „Winst" is volgens Prof. Meij slechts een onzekerheidsmarge, welke principieel niet uitkeerbaar is, omdat daaruit de op het moment van de ruil of balansopmaking nog niet calculeerbare offers moeten worden gedekt. Daar men de omvang van deze (eerst later optredende) onzekerheidsfaktoren niet exact kan bepalen is het niet mogelijk objectief het verteerbaar inkomen (de winst) vast te stellen en wordt de omvang van deze winst dus afhankelijk van het subjectief inzicht van de ondernemer ten aanzien van de aan de onderneming gebonden te achten onzekerheidsmarge.

Voor ieder, die ook maar enigszins thuis is in de ontwikkeling van het fiscale winstbegrip moet het duidelijk zijn, dat het door Prof. Meij gestelde

[1]) Vgl. b.v. de beschouwingen in het juni 1951 nr. van dit blad van de hand van de oud-hoogleraar in het belastingrecht prof. dr P. J. A. Adriani.

probleem - wat men daarvan uit bedrijfseconomisch oogpunt ook moge denken - fiscaal in elk geval onbruikbaar is te achten. Zo men Prof. Meij's gedachtengang in dit verband zou willen gebruiken zou dit alleen rationeel zijn in het kader van een pleidooi voor de terugkeer naar een uitdelingsbelasting. Ik geloof weinig tegenspraak te zullen ontmoeten als ik stel, dat zodanig pleidooi bij voorbaat tot mislukking gedoemd moet zijn. In elk geval past een dergelijk pleidooi niet in de problematiek welke de recente jurisprudentie met betrekking tot een verbetering van het winstbegrip heeft opgeroepen. Daarin past slechts de klassieke vervangingswaardeleer, welke in elk geval tot een objectief te berekenen winstbedrag leidt, al mag men van mening verschillen over de vraag of het gewenst is te achten dit winstbedrag integraal aan winstgerechtigden en dus ook aan de fiscus uit te keren. Eerst nadat de winst*bepaling* op basis van bedrijfseconomisch verantwoorde beginselen fiscaal mogelijk is geworden zou men eventueel de discussies kunnen openen omtrent de vraag of mogelijk winst*bestemmings*faktoren in de fiscale winstberekening een rol moeten gaan spelen. Zo men, ondanks het gebrek aan eenstemmigheid dat daaromtrent heerst, de subjectiviteit van het met winstbestemmingselementen belaste winstbegrip als uitgangspunt neemt, dan zal men m.i. slechts bereiken dat de betreffende autoriteiten steeds afwijzend blijven staan tegenover het aanvaarden van de vervangingswaardeleer bij de fiscale winstbepaling.

Ook de door Prof. Meij geponeerde theorie van de bepaling van de vervangingswaarde in het kader van de handhaving van de bestaande inkomensstroom acht ik voor fiscale doeleinden onbruikbaar, nog daargelaten dat ik niet inzie hoe men Prof. Meij's theorie praktisch zal kunnen toepassen. Hoe men echter ook over dit punt bedrijfseconomisch moge denken, fiscaal is het goed mogelijk en zelfs bij de huidige stand van de jurisprudentie vereist, uit te gaan van de vervangingsprijs voor die goederen, welke technisch dezelfde functie vervullen, al kunnen dit uiteraard goederen zijn die van andere technische aard zijn dan de verbruikte goederen.

Keren we na deze inleidende overwegingen terug tot het referaat van Prof. Diepenhorst. Deze vangt zijn inleiding aan met de constatering dat in wezen alle aktiva en passiva positieve resp. negatieve voorraden vormen. Aldus bezien vormt het vraagstuk van de voorraadwaardering het vraagstuk van de waardebepaling voor de balans en van het nettoresultaat van de bedrijfshuishouding. Aktiva en passiva danken - aldus de inleider - hun waarde aan de betekenis welke zij voor de doelstelling van de bedrijfshuishouding, t.w. het streven naar inkomen, bezitten. In het particuliere bedrijf streeft men naar een inkomen, dat een optimale verhouding bewerkstelligt tussen de te aanvaarden onzekerheid en de daarmede corresponderende beloning voor hen, die de onzekerheid dragen. Deze optimale verhouding vereist een zekere continuïteit, medebrengende een tijdsduur uitgaande boven een periode, welke acceptabel is voor de gerechtigden tot het inkomen. Dit brengt mede, dat men bij de periodieke resultatenbepaling moet vooruitlopen op een eerst bij liquidatie te bepalen overschot.

Het valt wel zeer te betreuren, dat de inleider het thema van zijn inleiding, t.w. het subjectieve en benaderende karakter van de winstbepaling, baseerde op een geheel onjuiste opvatting van wat als totaal-resultaat moet worden aangemerkt. De inleider bleek n.l. in eerste instantie van mening, dat het totale netto-resultaat van een zaak het verschil vormt tussen het bij liquidatie beschikbaar komende vermogen en het vermogen, dat voor het beginnen van een gelijkwaardige zaak op het liquidatietijdstip nodig zou zijn. De bepaling van dat verschil zou volgens de inleider een uitgesproken sub-

jectief en benaderend karakter dragen, hetgeen zijn weerslag zou vinden bij de periodieke resultatenbepaling. Deze conclusie zou, blijkens mededelingen van de inleider, anders hebben geluid, indien het bij de bepaling van het totaalresultaat alleen zou gaan om eliminering van de geldwaardedaling tussen liquidatiesaldo en geïnvesteerd vermogen. Zodanige eliminering zou namelijk - aldus de inleider - met behulp van een indexrekening wel min of meer aanvaardbaar kunnen geschieden.

Reeds de eerste debater, Prof. dr B. Pruyt, wees op de onjuistheid in vorenstaande gedachtengang. Het totaalresultaat is bij liquidatie niet afhankelijk van het vermogen, benodigd om een gelijkwaardige zaak te beginnen. De continuïteitsnoodzaak is immers juist vervallen. De totaalwinst is dus te bepalen door uit de nominale vermogenstoeneming de invloeden van de geldwaardefluctuaties te elimineren. In zijn slotwoord ging Prof. Diepenhorst onmiddellijk met deze collegiale correctie accoord, zodat hij dus toegaf, dat een van de grondslagen aan zijn inleiding kwam te ontvallen. Het totaalresultaat is dus ook volgens Prof. Diepenhorst - gezien de aanvaardbare index-benadering - vrij exact te bepalen. Het is goed dit te dezer plaatse te constateren, omdat hieruit volgt dat de fiscale slotafrekening op een veel reëler wijze kan plaatsvinden dan in de thans geldende wetgeving geschiedt c.q. in het ontwerp van een nieuwe Wet op de inkomstenbelasting is voorgesteld. De wetgever is kennelijk moeilijk tot het besef te brengen, dat geldwaardedaling op zich in elk geval geen element van draagkracht is, hetwelk moet worden betrokken in de heffing van een draagkrachtbelasting als de inkomstenbelasting zou moeten zijn!

Ten aanzien van de jaarwinstbepaling blijkt Prof. Diepenhorst zich aan te sluiten bij de in het voorgaande genoemde theorie van Prof. J. L. Meij. Volgens de inleider ligt de definitieve waarde van het complex van aktiva en passiva in de betekenis van dat complex voor de opwekking van een inkomensstroom. Van een netto-resultaat kan eerst sprake zijn wanneer de handhaving van de inkomensstroom verzekerd is.

De bedrijfseconomische betekenis van deze visie wil ik te dezer plaatse onbesproken laten. Dat men er bij de huidige stand van het probleem van de mogelijke verbeteringen in de fiscale jaarwinstbepaling weinig mee kan beginnen volgt wel ten duidelijkste uit de volgende woorden van Prof. Diepenhorst:

„Bij het vaststellen van de jaarrekening wordt de positie van de onderneming bepaald, maar de ondernemer vraagt zich bezorgd af: sta ik sterk genoeg? Is dit ogenblikkelijke resultaat werkelijk definitief? Of is het een sprong om daarna dieper te vallen? Misschien maakt hij een fraaie jaarwinst, maar zal weldra de betekenis van zijn positieve voorraden voor de inkomensvorming een stevige daling vertonen, of zullen zijn vervangingsverplichtingen sterk gaan stijgen. ..... De periodewinst moge tot op de cent nauwkeurig te bepalen zijn, ze mag geen netto-resultaat worden genoemd, want daarmede zou men ook haar losmaken uit het organisch verband van het inkomensstreven van de onderneming."

Enerzijds erkent de inleider dus de mogelijkheid van exacte jaarwinstbepaling, anderzijds acht hij dit resultaat niet (geheel) uitkeerbaar, omdat met de continuïteit samenhangende tegenvallers dit resultaat *later* geheel of ten dele teniet kunnen doen. Het betoog van Prof. Diepenhorst past dus niet in een pleidooi voor de invoering van de vervangingswaardegedachte - de aangehaalde passage geldt immers voor elk systeem van winstberekening - doch is slechts geschikt voor een pleidooi voor de vervanging van een winstbelasting door een uitdelingsbelasting. Dit is een belangrijke constate-

ring omdat hieruit volgt dat de inleiding van Prof. Diepenhorst in wezen geheel langs het probleem van de invoering van de vervangingswaardegedachte bij de fiscale winstbepaling heen gaat en in elk geval dus niet door tegenstanders van zodanige invoering kan worden gebruikt om argumenten tegen een verbetering van de fiscale winstbepaling aan te voeren.

De inleider schetst vervolgens de problematiek rondom de waardering van het vaste kapitaal. Vooral in het kader van een mogelijke verbetering van het fiscale winstbegrip is het jammer, dat hij nog steeds de onjuist te achten theorie meent te moeten verdedigen, dat stijging van de vervangingswaarde van een duurzaam produktiemiddel steeds leidt tot een verlies uit hoofde van de reeds verbruikte - en volgens de inleider destijds te laag berekende - werkeenheden.

De invloed van de diversiteitsfaktor werd in dit verband door de inleider uitdrukkelijk ontkend. Deze faktor zou slechts van belang zijn voor het ontstaan van financieringsoverschotten of -tekorten. De onjuistheid van deze zienswijze - een van de weinige lacunes in de theorie van Prof. Limperg - is in dit blad reeds enige malen aangetoond [2]) zodat ik deze hier niet nader behoef toe te lichten.

Met de conclusies, welke de inleider vervolgens aan zijn opvatting verbindt, kan dus evenmin worden ingestemd. Volgens de inleider is voor de winstbepaling van belang de omvang van de *per bedrijfsmiddel* op de balansdatum bestaande vervangingsverplichting. Deze omvang is bij deze zienswijze afhankelijk van het type produktiemiddel dat economisch bezien als vervangend object in aanmerking moet worden genomen. Zo zal een ondernemer een bedrijfsmiddel dat 4000 eenheden omvat om speculatieve redenen kunnen vervangen door een van 1000 eenheden b.v. omdat hij een prijsdaling verwacht. Daar hier niet ten volle aan de economisch bestaande vervangingsverplichting is voldaan blijft, tot het moment waarop de ondernemer weder een bedrijfsmiddel van 4000 eenheden aanschaft, een (extra) vervangingsverplichting van 3000 eenheden bestaan, met de invloed welke de inleider daaraan bij prijsstijgingen op de winstbepaling toekent. Indien echter in verband met de technische ontwikkeling en de prijsverhoudingen een type van 1000 eenheden economisch rationeler is te achten neemt de vervangingsverplichting met 3000 eenheden af, evenals de invloed welke deze op de winstbepaling heeft uitgeoefend.

Duidelijk is, dat dit door de inleider veronderstelde probleem zich niet of in veel onbelangrijker mate voordoet indien men aan de diversiteit mede betekenis toekent.

Hoe de inleider echter kan concluderen, dat uit zijn beschouwingen omtrent dit aangehaalde voorbeeld blijkt, „dat de omvang van de vervangingsverplichting géén technisch gegeven vormt, maar bepaald wordt door de gevoelens en inzichten van de ondernemer" is mij in het geheel niet duidelijk. Immers: ofwel de ondernemer beslist om speculatieve redenen tot vervanging van een afwijkend type bedrijfsmiddel en dan is - volgens de inleider - slechts de technisch/economisch rationele vervangingsverplichting bepalend; ofwel de ondernemer laat de technisch/economische faktoren prevaleren en dan is er geen probleem. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat de inleider de onzekerheid en subjectiviteit van de winstbepaling al te aprioristisch heeft beschouwd.

Indien de inleider - zonder bewijs stellende dat zijn voor de vaste aktiva getrokken conclusies zonder meer daarop van toepassing zijn - vervolgens

[2]) W. N. de Blaey. „Het winstbegrip, bedrijfseconomisch en fiscaal, in het bijzonder van de kostenzijde beschouwd", MAB juni 1957; Prof. dr H. J. v. d. Schroeff „Rondom het winstprobleem", MAB november 1957.

voor de vlottende kapitaalgoederen evenzeer de subjectieve inzichten ten aanzien van de omvang van de vervangingsverplichtingen centraal stelt, dan dient ook daarbij dus een vraagteken te worden gesteld. Hier komt nog bij, dat het probleem bij de vlottende kapitaalgoederen toch wel geheel anders ligt en in elk geval eenvoudiger te beoordelen valt dan het investeringsbeleid in vaste aktiva. Ik wijs hier op de door bedrijfsvergelijking of vergelijking in de tijd te bepalen normale omvang van de goederenvoorraden in de bedrijven. [3])

De fiscale praktijk heeft - voor zover mij bekend - op dit punt bepaaldelijk niet tot grote moeilijkheden aanleiding gegeven en de inleider geeft te weinig blijk van waardering voor de common sense, het inzicht en de moraliteit van resp. inspecteurs, rijksaccountants en belastingplichtigen als hij meent, dat de ondernemers vervangingsverplichtingen, welke zij niet gevoelen, „kunnen gaan voorwenden om het winstcijfer te drukken."

Bij daling van de vervangingswaarde wil de inleider de wijze van financieren bepalend stellen voor de invloed op de winstbepaling. In het algemeen acht hij waardedaling schijnverlies omdat de betekenis van het complex van aktiva en passiva voor de inkomensvorming geen verandering ondergaat. Dit wordt anders als met vreemd vermogen is gefinancierd. Het schijninkomen (de afschrijving) kan dan tekort schieten om de afbetalingsverplichting te honoreren en daarom vormt in zodanig geval de waardedaling van de resterende werkeenheden in zoverre verlies.

Ik acht het geen gelukkige gedachte aan de wijze van financieren invloed toe te kennen bij de bepaling van de jaarwinst, zeker indien dit, zoals de inleider deed, beperkt wordt tot een incidenteel geval, n.l. daling van de vervangingswaarde in geval van financiering met vreemd vermogen. Zo aan de financiering invloed bij de jaarwinstbepaling zou moeten worden toegekend, zie ik niet in, dat deze tot de genoemde casus beperkt zou moeten blijven.

Persoonlijk neig ik naar de opvatting, dat de wijze van financieren slechts een rol kan spelen bij de bepaling van het totaalresultaat van een bedrijfshuishouding, dat is dus bij beëindiging van de bedrijfsuitoefening. Op dat moment komt de door de continuïteit ontstane noodzaak rekening te houden met specifieke prijsfluctuaties te vervallen en is het dus slechts nodig te rekenen met de algemene prijsfluctuaties teneinde te kunnen bepalen in hoeverre de bedrijfsaktiviteit tot reële vermogensstijging heeft geleid. Hierbij is de wijze van financieren van betekenis, omdat de uitschakeling van de geldwaardefluctuaties alleen ten aanzien van het eigen vermogen plaats vindt, zodat in het kader van de financiering van de beëindigde bedrijfshuishouding de omvang van het eigen vermogen ten opzichte van het vreemde vermogen mede van belang is.

Wil men aan de financiering invloed toekennen op de jaarwinstbepaling dan lijkt mij de opvatting van wijlen Prof. dr O. Bakker meer eenheid van conceptie te vertonen dan die van de inleider.

Uit het vorenstaande is wel duidelijk geworden, dat ik uit een oogpunt van fiscale winstbepaling bepaaldelijk weinig waardering kan opbrengen voor de inleiding van Prof. Diepenhorst. De inleider heeft zich kennelijk de stand van de problematiek rondom de ontwikkeling van het fiscale winstbegrip niet voldoende gerealiseerd en kwam daardoor tot een betoog dat, mede door de m.i. aprioristische instelling en de onjuistheden welke het bevat, aan deze ontwikkeling alleen maar afbreuk kan doen. Dit bleek wel

[3]) Zie o.m. de desbetreffende beschouwingen van schrijver dezes in „De Naamloze Vennootschap", jaargang 1956/7.

ten duidelijkste uit de reacties ter vergadering van mr dr E. Tekenbroek, die bovendien op al zijn zeer begrijpelijke bezwaren in het wederwoord van de inleider geen enkel antwoord ontving!

Men moet mij hier niet verkeerd verstaan. Ik heb alle waardering voor de bijdrage welke de inleider in zijn referaat trachtte te leveren voor een verdere vervolmaking van de bedrijfseconomische theorie. Deze waardering werd ook ter vergadering terecht door Prof. dr B. Pruyt nadrukkelijk uitgesproken.

Voor de gelegenheid waar deze inleiding werd gebruikt was zij echter in het geheel niet op haar plaats, zodat de inleider, in plaats van een bijdrage te leveren tot een mogelijke toepassing van de leer der vervangingswaarde op het fiscale terrein, slechts de tegenstanders van zodanige toepassing in de kaart heeft gespeeld.

Na de inleiding van Prof. Diepenhorst werd door mr A. J. van Soest „het fiscaal-juridische aspect van de voorraadwaardering" besproken.

In een goed opgebouwd betoog behandelde deze inleider eerst de historische ontwikkeling van de fiscale winstbepaling in de Nederlandse wetgeving en jurisprudentie tot 1950. Dat onder de werking van de Wet op de Inkomstenbelasting 1914, welke ten aanzien van de fiscale winstbepaling dezelfde wettelijke mogelijkheden bood als de sinds 1950 geldende wetgeving, geen „moderne" bedrijfseconomische systemen toepassing vonden wijt de inleider terecht niet aan het veelgenoemde arrest van de Hoge Raad van 20 juni 1923 (B 3259), dat - zoals de inleider aantoont - geen afwijzing van het ijzeren-voorraadstelsel inhield. Veeleer zijn als oorzaken te noemen het lage peil van de belastingheffing, de nog in ontwikkeling zijnde bedrijfseconomische theorie en een gebrek aan bedrijfseconomische scholing van de belasting-ambtenaren en -consulenten. Het Besluit op de Inkomstenbelasting 1941 liet door de eerdergenoemde minimum-waarderingsregel geen ruimte voor zelfstandige vraagstukken over voorraadwaardering. Toch deden zich problemen voor, van welke worden genoemd de waardestijging door rijping (wijn), het in de balanswaardering van de produkten begrijpen van een aandeel in de (constante) indirecte kosten en het punt van de identificatie van de voorraden in verband met de waardering. Ten aanzien van dit laatste punt merkt de inleider op, dat de lifo-fictie in het algemeen zo in strijd was met de werkelijke voorraadbeweging, dat zij als grondslag voor de fiscale waardering niet aanvaardbaar moest worden geacht.

Zo lag het vraagstuk in 1950 toen het bedrijfsleven geconfronteerd werd met sterke prijsstijgingen (Korea!). De inleider gaat nu eerst na hoe de fiscus dit probleem in andere landen behandelde. Het blijkt dat in Zweden, nadat aanvankelijk de waardering geheel vrij werd gelaten, thans de voorraden voor 50 % van de aanschaffingsprijs in de fiscale winstbepalende balans mogen worden opgenomen. Dit is dus een systeem, dat de ondernemer bij niet te grote prijsstijgingen enige ruimte laat voor de toepassing van een bedrijfseconomisch verantwoorde winstbepaling ten aanzien van de vlottende kapitaalgoederen. In Frankrijk heeft men sinds 1941 maatregelen genomen, welke meermalen zijn gewijzigd en thans kunnen leiden tot een waardering van de vaste voorraad tegen de eenheidsprijs van einde 1950 c.q. voor het meerdere de prijs bij het einde van het jaar van uitbreiding van de vaste voorraad. De vaste voorraad werd bepaald op het gemiddelde van de voorraden per ultimo 1949 en 1950 doch zou om de vier jaar worden herzien.

In Amerika is sinds 1938/9 toepassing van het lifostelsel mogelijk, welke toepassing echter aan stringente voorschriften is gebonden. Zo mag niet

worden gewaardeerd op een marktprijs, welke beneden de lifoprijs ligt, een mancoreserve is niet toegestaan en fiscale toepassing van het lifostelsel leidt tot verplichte commerciële toepassing.

In Nederland wordt de toestand sinds 1950 beheerst door de Wet Belastingherziening 1950, waarbij ten aanzien van de winstbepaling het goede koopmansgebruik centraal werd gesteld. Elk stelsel dat gegrond is op hetgeen de bedrijfseconomie leert omtrent de juiste wijze van winstbepaling zal thans dienen te worden aanvaard, tenzij het volgen van het bedrijfseconomisch inzicht in strijd zou zijn met enig voorschrift der belastingwetgeving of daardoor aan de algemene opzet of een beginsel van de belastingwet tekort zou worden gedaan (arrest van 8 mei 1957 B.N.B. 1957/208).

De inleider verklaart zich niet erg gelukkig met deze beperkingen van de Hoge Raad. De Hoge Raad is het er blijkbaar zelf ook nog niet mee eens, doch dan in andere zin, gezien het feit, dat in enkele recente arresten (3 december 1958 B.N.B. 1959/29 en 24 december 1958 B.N.B. 1959/63) bedrijfseconomische beginselen worden verworpen zonder dat strijdigheid met enig voorschrift, opzet of beginsel als faktor werd genoemd.

Vervolgens komen ter sprake het Ministeriële lifostelsel en het ijzeren-voorraadstelsel, waarbij de inleider een combinatie van deze stelsels als toelaatbaar noemt t.w. het ijzeren-voorraadstelsel toegepast op de normale voorraad en het lifostelsel op de surplusvoorraden. Ook de vervangingswaardeleer wordt door de inleider voor de winstbepaling op de goederenbeweging acceptabel geacht, mede omdat de resultaten, waartoe een juiste toepassing van deze leer leidt, niet afwijken van die waartoe het ijzeren-voorraadstelsel komt.

Tenslotte bespreekt de inleider enkele problemen, welke zich bij de toepassing van het ijzeren-voorraadstelsel kunnen voordoen. Op enkele van deze problemen, zoals de omvang van de normale voorraad bij seizoenbedrijven en de mogelijkheid van toepassing van indexcijfers heeft de Hoge Raad inmiddels meer licht doen schijnen. Voor de invoering van het ijzeren-voorraadstelsel bij de fiscale winstbepaling is een bijzondere omstandigheid nodig (als hoedanig ook een arrest van de Hoge Raad kan gelden) doch deze laat volgens de inleider slechts de mogelijkheid van stelselwijziging met ingang van het oudste op het moment van de bijzondere omstandigheid nog niet onherroepelijk vaststaande jaar.

Naar mijn mening zou ten aanzien van dit laatste punt enige meerdere souplesse in de wetstoepassing denkbaar zijn dan de inleider voorstaat, waarmede dan tevens de enige bedenking is genoemd welke ik tegen de inleiding van mr A. J. van Soest zou willen aanvoeren.

De eerste debater, Prof. dr B. Pruyt, verklaarde zich nog meer dan Prof. Diepenhorst voorstander van een minder scherpe afbakening tussen winstbepaling en winstbestemming. Hij acht het geen bezwaar dat discutabele winstdelen daardoor voorlopig onbelast worden gelaten, dit gebaseerd op de gedachte „wat in het vat zit, verzuurt niet". Zoals reeds is opgemerkt werd door Prof. Pruyt terecht de opvatting van Prof. Diepenhorst omtrent de totaalwinst bestreden, terwijl voorts opmerking verdient dat de mening van Prof. Diepenhorst omtrent de betekenis van de diversiteit ook door Prof. Pruyt niet wordt gedeeld.

Mr dr E. Tekenbroek knoopte in zijn beschouwingen aan bij de internationale oriëntatie van mr A. J. van Soest en behandelde de gang van zaken in Duitsland,waar de wetgeving als gevolg van de daarin opgenomen waarderingsvoorschriften slechts in beperkte mate heeft kunnen leiden tot toepassing van een vaste-waardestelsel. Ondanks Schmalenbach hebben fiscus en

wetgeving het ijzeren-voorraadstelsel niet willen aanvaarden. Sinds 1955 is in Duitsland het vaste-waardestelsel wettelijk geheel onmogelijk gemaakt. Bij belangrijke prijsstijgingen mag de regering echter tijdelijk het vormen van reserves toestaan.

De voorbeelden van Van Soest, gecombineerd met de ervaringen van de heer Tekenbroek ten aanzien van Duitsland, deden bij laatstgenoemde de vraag rijzen of de andere landen soms behoren tot de onderontwikkelde gebieden, welke de geestelijke hulp van Nederland nodig hebben om tot een juist fiscaal winstbegrip te komen.

Al is aan de formulering van de heer Tekenbroek uiteraard de rhetoriek niet vreemd, er ligt toch een kern van waarheid in de vraagstelling besloten in die zin, dat Nederland met de vervangingswaardetheorie van Prof. Limperg kan bogen op een wetenschappelijk verantwoorde bedrijfseconomische theorie, in tegenstelling tot de meeste andere landen waar deze materie nog in een ontwikkelingsstadium verkeert. Zulks is wel duidelijk gebleken op het jongste internationale accountantscongres.

Gegeven het feit dat hier te lande op wetenschappelijk verantwoorde wijze tot een juiste winstbepaling kan worden gekomen, lijkt het mij niet meer dan vanzelfsprekend dat ook de fiscus zich daarbij aansluit. Als zulks elders niet gebeurt is dit een gevolg van de achterstand welke men inderdaad elders nog ten opzichte van Nederland heeft. Men dient zich hierbij wel te realiseren, dat een verbetering van het fiscale winstbegrip niet beoogt alleen het ondernemersbelang te dienen, doch primair wordt gedragen door het gezichtspunt van het algemeen belang.

De heer Tekenbroek beklaagt zich over het misbruik dat de bedrijfseconomen z.i. hebben gemaakt van een grotere vrijheid ten opzichte van begripsvorming en woordkeuze welke zij hebben ten opzichte van de juristen, die met straffe begrippen dienen te werken. Door de hier te lande ontstane bedrijfseconomische begripsvorming is volgens de heer Tekenbroek enorm veel verwarring ontstaan. Hij is daardoor huiverig van het werken met bedrijfseconomische begrippen in het juridische vlak. Met deze opmerkingen blijkt de heer Tekenbroek zich echter bij de aanhangers van de vervangingswaardeleer in goed gezelschap te bevinden. Het is immers steeds het streven van Prof. Limperg geweest te komen tot een zuivering in de begripsvorming, waardoor in de vervangingswaardeleer aan de door de heer Tekenbroek geopperde bezwaren reeds bij voorbaat recht is gedaan.

De heer Tekenbroek blijkt sceptisch te staan tegenover de aanvaarding van de vervangingswaardeleer als grondslag voor de fiscale winstberekening. Het lijkt mij nuttig zijn bezwaren hier puntsgewijze te behandelen, omdat hierin wel de kern ligt van de weerstand, welke hier te lande tegen toepassing van de vervangingswaardeleer bij de fiscale winstberekening bestaat.

1. De heer Tekenbroek merkt in eerste instantie op dat men zich moet realiseren dat het niet alleen gaat om het fiscale winstbegrip bij grote bedrijven met een goed ingerichte en bijgehouden administratie, maar ook om het winstbegrip bij de vele kleine bedrijven, waarmede de fiscus in de praktijk te doen heeft.
   M.i. is dit geen steekhoudend bezwaar. Uiteraard streeft de vervangingswaardeleer naar het integraal in de administratie opnemen van de vervangingswaardegedachte, doch dit dient slechts nevendoeleinden en niet de winstbepaling, omdat het voor winstbepaling op basis van de vervangingswaardeleer slechts nodig is te beschikken over een inventaris

op de balansdatum alsmede over een staat van vaste aktiva. Ook de kleinste bedrijven kunnen daardoor tot toepassing van de vervangingswaardegedachte bij de jaarwinstbepaling komen.

2. De heer Tekenbroek ziet een moeilijkheid bij het bepalen van de vervangingswaarde van de te zijner tijd ter vervanging van de bestaande installatie aan te schaffen machines, welke inmiddels technisch aanzienlijk verbeterd kunnen zijn. Dit is inderdaad een bezwaar dat zich voordoet indien men de naar mijn mening onjuiste zienswijze van Prof. Diepenhorst aanhangt. Gaat men er van uit dat het in het algemeen slechts nodig zal zijn de vervangingswaarde van de in feite in enig jaar verbruikte werkeenheden te bepalen, dan blijkt de enige moeilijkheid te liggen in de bepaling van een indexcijfer dat de waardefluctuatie van de werkeenheden aangeeft tussen het moment van aanschaffing en het moment van verbruik. In dit verband moge ik verwijzen naar een artikel in het januarinummer van de Naamloze Vennootschap 1958 [4]).
3. Het door de heer Tekenbroek geuite bezwaar, dat toepassing van de vervangingswaardeleer in de praktijk zou leiden tot het in hoge mate arbitrair zijn in alle beslissingen, welke men bij de winstberekening neemt, was geïnspireerd op het standpunt van Prof. Diepenhorst, hetwelk in het voorafgaande reeds voldoende is besproken. Het bezwaar van de hanteerbaarheid blijkt ten aanzien van de toepassing van de vervangingswaardegedachte bij de voorraadwaardering in de praktijk nauwelijks te bestaan, terwijl m.i. het probleem voor de vaste bedrijfsmiddelen zeker niet moeilijker doch eerder eenvoudiger zal kunnen liggen.
4. Het bezwaar van het „inhalen" van volgens Prof. Diepenhorst bij prijsstijging in het verleden te laag gestelde afschrijvingen, zal zich bij het in aanmerking nemen van de diversiteitsfaktor in aanmerkelijk geringere omvang voordoen dan men uit de inleiding van Prof. Diepenhorst zou kunnen opmaken. Indien het gaat om slechts één bedrijfsmiddel of om andere gevallen, in welke diversiteit ontbreekt, zou het probleem van het inhalen zich wèl reëel voordoen. Mocht men uit een oogpunt van een rechtvaardige verdeling van belastingdruk tegen dit inhalen bezwaar hebben, dan is het uiteraard zeer goed denkbaar, dat voor de fiscale wetstoepassing het inhalen van waardestijging op vroeger aangewende werkeenheden niet zou worden toegestaan.
5. Een veel gehoord bezwaar is dat van de ongelijke behandeling van belastingplichtigen, welke geacht wordt te ontstaan indien men ten aanzien van ondernemers de vervangingswaarde gedachte toepast en voor de andere belastingplichtigen de gulden-is-guldenleer handhaaft. Bestudering van dit bezwaar leidt echter tot de conclusie dat juist de toepassing van de vervangingswaardegedachte een gelijke behandeling van belastingplichtigen medebrengt, terwijl handhaving van het gulden-is-guldenstelsel een onjuiste behandeling van de ondernemers ten opzichte van de anderen tengevolge heeft. De andersluidende opvatting schijnt te zijn ontstaan uit de misvatting, dat de vervangingswaardeleer de ondernemers een waardevast inkomen zou garanderen. Indien dit zo zou zijn en dan bovendien de fiscus dit waardevaste inkomen op een andere basis zou belasten dan het inkomen van anderen, dan zou er inderdaad iets scheef zijn. Het feit dat door geldwaardedaling bepaalde inkomenscategoriën hun reële inkomen zien dalen heeft echter niets uit te staan met de vraag of de fiscus ingeval van geldwaardedaling de

[4]) D. W. de Heer en D. A. M. Meeles:
„Afschrijvingen op duurzame produktiemiddelen in de fiscale winstsfeer".

z.g. schijnwinsten (dus de *invloed van de geldwaardefluctuaties op de voorraden* vaste en vlottende bedrijfsmiddelen welke de ondernemer moet aanhouden) al dan niet moet belasten, en alleen dit laatste probleem regardeert de vervangingswaardeleer. Het (verteerbare) inkomen van de ondernemers wordt alleen bij toepassing van de vervangingswaardeleer op geheel dezelfde basis bepaald als het (verteerbare) inkomen van de vaste-rentetrekkers *en wordt dan in guldens van dezelfde waarde uitgedrukt.* Als de fiscus de *belastingtarieven* zou baseren op het reële in plaats van op het nominale inkomen - hetgeen thans ten onrechte niet gebeurt - dan zouden daarvan beide categorieën profiteren. Dat de fiscus geen subsidie geeft op de reële vermogensteruggang van obligatiehouders en andere bezitters van z.g. guldenswaarden is geen motief om reële vermogenshandhaving van de ondernemers als belastbaar feit te beschouwen. Ook niet-ondernemers, die „Sachwerte" bezitten en daardoor tot reële vermogenshandhaving komen worden terzake niet belast. Wel zou men zich kunnen afvragen of geen ongelijke behandeling ontstaat indien de ondernemers in staat worden gesteld bij prijsstijging van duurzame produktiemiddelen het tekort in het in voorgaande jaren gevormde afschijvingsfonds in te halen. In het vorige punt is reeds opgemerkt dat ten aanzien hiervan een eenvoudige oplossing fiscaal denkbaar is.

Op basis van de veronderstelde bezwaren komt de heer Tekenbroek tot een zestal stellingen:

1. In een periode van inflatie denatureert elke inkomstenbelasting.
2. Het winstbegrip zal steeds een arbitrair karakter behouden.
3. De jaarlijkse winst is in feite geen goed object om te belasten.
   Een uitdelingsbelasting is volgens de heer Tekenbroek te prefereren, hoewel zulks in het huidige bestel uiteraard niet door te voeren zou zijn.
4. Het bestaande winstbegrip is in hoge mate onbillijk.
5. De winst dient gecorrigeerd te worden uit hoofde van inflatiefaktoren en dan zo laag mogelijk te worden belast.
6. Als de ondernemer fiscaal niet belaste bedragen uitdeelt heffe men het volle pond.

Ten aanzien van deze stellingen valt nog het volgende op te merken. Uit een oogpunt van fiscale winstbepaling behoeft inflatie niet tot denaturering te leiden indien men de winst op bedrijfseconomisch verantwoorde wijze bepaalt. Wel is het nodig progressieve tarieven te herzien omdat anders door de inflatie verscherping van de progressie optreedt. Voorts acht ik het te prefereren de winst te bepalen volgens een wetenschappelijk verantwoord systeem boven de richtlijnen welke de heer Tekenbroek zich denkt, omdat men dan toch altijd slechts komt tot incidentele correcties op een ten onrechte als winst aangemerkt bedrag.

Na de heer Tekenbroek werd nog het woord gevoerd door mr I. v. Praag die zich voorstander toonde van een grotere vrijheid voor de ondernemer de winst naar eigen inzicht te bepalen. Daar volgens hem ook het feit van de jaarlijkse afsluiting een arbitrair karakter draagt lijkt het niet bezwaarlijk dat de winst niet nauwkeurig wordt berekend over de toch altijd enigszins willekeurige jaarperiode waarover de verlies- en winstrekening loopt. De fiscus komt immers in een volgend jaar aan zijn trek. Voorts wees de heer van Praag op de onbillijkheid van het ontbreken van een correctie voor de geldwaardedaling bij de fiscale eindafrekening.

De heer B. Schippers, die de rij van debaters sloot, bepaalde zich in het bijzonder tot de vaststelling van de normale voorraad in seizoenbedrijven.

Met het vorenstaande heb ik slechts een zeer onvolledig en daarbij nog hoofdzakelijk op de fiscale winstbepaling gericht overzicht kunnen geven van de stof, die het besproken verslag van de Belastingconsulentendag bevat. O.m. moest ik voorbijgaan aan de lezenswaardige beschouwingen van Prof. Diepenhorst en Prof. Pruyt omtrent de grenslijn tussen winstbepaling en winstbestemming, aan een groot aantal opmerkenswaardige beschouwingen van mr dr Tekenbroek, welke voor vele bedrijfseconomen een onverwachte confrontatie tussen theorie en praktijk zullen vormen, aan de beschouwingen van mr I. van Praag omtrent de onbillijkheden van de fiscale eindafrekening, aan de opmerkingen van mr A. J. van Soest en de heer B. Schippers inzake de bij seizoenbedrijven optredende problemen, en zo zou ik kunnen doorgaan.

Ik zou mijn lezers dan ook sterk willen aanreden het Verslag zelf ter hand te nemen.